

FILIP GALOVIĆ
Hrvatsko katoličko sveučilište
Pravni fakultet
Ilica 242, HR-10000 Zagreb
filip.galovic@unicath.hr

FONOLOŠKI SUSTAV GOVORA SELA BOBOVIŠĆA NA OTOKU BRAČU¹

Premda se govor sela Bobovišća tu i tamo spominje u dosadanjim Hrastinim i Šimunovićevim sumarnim studijama i premoćan se broj njegovih jezičnih osobina podudara s osobinama bračkih čakavskih govora u cjelini, on do sada nije istražen, tako ni zasebno opisan ni na jednoj od jezičnih ravni. U članku se na temelju obilatoga materijala prikupljenoga za terenskoga rada podastiru rezultati istraživanja fonološkoga sustava Bobovišća, južnočakavskoga govora zapadnoga dijela otoka Brača.

0. Uvod

Selo je Bobovišće² smješteno na zapadnome dijelu otoka Brača, dva kilometra od mora prema unutrašnjosti otoka, na glavnoj cesti između Milne i Ložišća. Danas treba razlikovati selo Bobovišće od sela Bobovišća na Moru. Naime, Bobovišće je staro naselje na brijegu, a Bobovišće na Moru udaljeno je 2 kilometra od Bobovišća, smješteno u uvali, te je nastalo u XVII. i XVIII. stoljeću kao luka/pristanište za dva susjedna naselja: Bobovišće i Ložišće.³ U selu se Bobovišće

¹ Rad je napisan u okviru projekta *Istraživanja i proučavanja hrvatskih mjesnih govora: prinosi hrvatskoj dijalektologiji* (voditelj: izv. prof. dr. sc. Filip Galović), koji pri Hrvatskomu katoličkom sveučilištu financira Zaklada Adris.

² Na više mjesta Šimunović bilježi ime ovoga naselja kao *Bobovišća*, no ovdje se bilježi *Bobovišće*, kako ga nazivaju sami žitelji, a i drugi Bračani. Slična je situacija kod naselja *Ložišće*, za koje Šimunović na više mjesta navodi *Ložišća*, što nije ispravnim rješenjem (usp. Galović i Valerijev 2021: 16).

³ Hraste bilježi: »Ložišće zovu *Velo Selo*, a Bobovišće *Molo Selo*. Bobovišće je starije po postanju. U njemu su i danas uglavnom starinske kuće građene od kamena, ali bez upotrebe peska i vapna. Takvih kuća ima u Ložišću srazmerno mnogo manje. Mesta su udaljena 6-7 minuta hoda. Do 1910 godine Ložišće je brojilo blizu 2000 stanovnika, ali su pojedinci i čitave familije selile u Ameriku i Australiju, neke pre, a više njih posle rata. Bobovišće ni danas nema svoje gostionice ni

nalazi crkva svetoga Jurja Mučenika podignuta 1914. na mjestu crkve iz XVII. stoljeća te ima status nepokretnoga kulturnoga dobra. Kuća Cerinić-Gligo iz prve polovine XIX. stoljeća također je zaštićenim kulturnim dobrom. Godine 2021. ondje je registrirano 15 stanovnika iako je stvaran broj znatno manji. Narod se ranije bavio uzgojem vinove loze i maslina te ovčarstvom. Ovo je selo, osobito posljednjih godina, znatnim dijelom napušteno domaćim stanovništvom. Naime, stariji su izvorni žitelji pretežnim dijelom izumrli, a u selu se većinom sreću vikendaši, pokoji povratnik i turisti.

Govor sela Bobovišća dosad nije istražen, a ni zasebno opisan iako Hraste navodi da govor susjednoga mjesta Ložišća, koji je danas u dijalektološkoj literaturi dobro poznat, »čini zapravo govornu celinu sa mestom Bobovišće« (1940: 7). Boboviški sam govor istraživao u mnogo navrata između 2014. i 2020. U tome sam periodu najviše vremena proveo u nevezanim razgovorima s izvornim govornicima, snimao i bilježio govoreni materijal te tako prikupio obilatu jezičnu građu, koju sam pokatkada dopunjavao usmjerenim pitanjima, čime sam nastojao dobiti određene potkrepe bitne za jezičnu analizu. Najviše sam vremena u razgovorima proveo sa sljedećima: J. T. (1930. – 2016.), E. T. (1932. – 2022.) i T. S. (1933.). Slušao sam govor i gdjejkada bilježio neke podatke od obavjesnika A. T. (1957.) i N. T. (1960.), koji su u selu rođeni, proveli djetinjstvo i mladost. Premda godinama žive u susjednoj Milni, svakim su danom iz privatnih razloga (bili) u Bobovišćima. Obojica, dakle, govore boboviški, uz veoma neznatna odstupanja od stanja koje su potvrdili stariji obavjesnici, stoga sam ih mogao uzeti u obzir kao pouzdane govornike. Svi su spomenuti bili upoznati s mojim terenskim radom, iznijeli su osobne podatke, dopustili snimanje govora, fotografiranje i bili veoma susretljivi.

dućana, nego ljudi odlaze svakoga dana da se zabave i da kupe što im treba u Ložišće. U udaljenosti od 20 minuta hoda imaju oba mesta zajedničko pristanište za brodove« (Hraste 1940: 8).

Karta 1. Geografski položaj Bobovišća

1. Vokalizam

1.1. Inventar i realizacija

Vokalski se sustav mjesnoga govora Bobovišća svodi na šest vokala u dugim i šest vokala u kratkim slogovima:

\bar{i}				\bar{u}
	\bar{e}		\bar{o}	
		\bar{o}		
		\bar{a}		

i				u
	e		o	
		o		
		a		

1.1.1. Vokalskim se fonemima pridružuje r , koji je uvijek kratak.

1.1.2. U funkciji se silabema u usamljenim primjerima može pojaviti i i l (v. dolje).

1.1.3. Dugi se \bar{e} i \bar{o} u pravilu realiziraju zatvoreno, u nerijetkim prilikama i vrlo zatvoreno.

1.1.4. Fonemom je i i o u nenaglašenim slogovima, a rezultatom je kraćenja negdašnje kvalitete: *brāṭon* Isg., *kūṭiṭon* Isg., *ūz nos*. Gdjekada se može približiti srednjemu izgovoru.

S druge strane vrijednost negdašnjega \bar{e} obično ostaje srednja, dakle e : *čūjen* 1sg. praes., *ōmladine* Gsg., *pijāce* Gsg., kako je u nizu čakavskih govora na otoku Braču. No, iznenađuje činjenica da se u opserviranome govoru ipak može pronaći poneki primjer u kojemu se sreće njegova zatvorenost: [vðje] Gsg. ‘volja’.

1.1.5. Osjetna je pojava da vokal u slijedu vokal + nazal preuzima nazalni element dok se nazal likvidira: [bokū] ‘1. malo; 2. štogod. nešto’, [køšērvā] ‘kon-

centrat ukuhane rajčice’, [kʲpɫi] 1sg. praes. ‘krpati’, [n̥mɔ] 1sg. praes., [rebqbi] pr. r. m. sg. ‘poseniliti’.

1.1.6. Kod najstarijih su uočene efemerne potvrde u kojima se uz *l* fakultativno reducira kratki nenaglašeni *i*, čime se razvija sekundarni *l*. Pretežito se to zbiva u primjerima [M̥lnô] ‘Milna, naselje na otoku Braču’, [M̥lnâranin], [m̥lnôrski] itd.

1.2. Distribucija i podrijetlo

1.2.1. Distribucija je vokalskih fonema većinom slobodna. Svaki se od vokala, u principu, može naći u inicijalnoj, medijalnoj i finalnoj poziciji u riječi, ispred i iza pojedinih nevakala, osim uz *r*.

1.2.2. Svi se vokali, uz neke ograde, mogu naći u svim prozodijskim uvjetima.

1.2.3. Dugi vokali, izuzev *ā*, mogu stajati pod akcentom: *blôgo*, *dicē* G, *izglēdoš* 2sg. praes., *narônča*, *urođi* pr. r. m. sg., i ispred njega: *nīsôn*, *oltōrū* DLsg., *pūstīla*, *rōžôn* ‘ražanj’, a u usamljenim primjerima i nakon njega, npr. *blītvē* Gsg., *mūžōn* 1sg., *vejāčē* Gsg. (usp. 3.3.4.).

Vokal *ā* ograničene je distribucije, tj. u pravilu se javlja u nefinalnim slogovima i samo pod neoakutom: *bonāca*, *xuñāvica*, *izvādila*, *māslina*, *plāču* DLsg., *zāpovid*. Dakako, postoje i stanovita odstupanja koja se uglavnom odnose na novije importe, npr. *nālāz*, *smāññ* 2sg. imper., *vatrogāsac*, odn. *pāšoš*, *rožâta*, *tlāk*, *trasformâtor*.

Vokal *ō* rezultatom je zatvaranja staroga *ā*: *grôd*, *krôj*, *mlōtī(t)*, *zlôto*.

1.2.4. Kratki vokali mogu stajati pod akcentom: *īmote* 2pl. praes., *mūšica*, *tišinā*, *zamēte* 3sg. praes., *zvōnix* Gpl., te ispred i iza akcenta: *govōriš*, *kilò*, *obōša* pr. r. m. sg., *putovāli*, *ubijemo*.

Vokal *a* pod kratkim se akcentom u pravilu javlja u finalnim slogovima: *brāt*, *gās*, *poravnā(t)*, *samoťā*, a u drugim se pozicijama promeće u *ā* (usp. 1.2.3.). Dakako, postoje i pojedina odstupanja koja se uglavnom odnose na riječi iz novijega nanosa (usp. 3.3.2.).

Vokal *o* rezultatom je kraćenja vokala *ō* u zanaglasnim pozicijama: *bālov* pr. Nsg. neod. m., *dīron* 1sg. praes., *pādo(t)*, *vīšoñ* Gpl., *žūto* (košūja).

1.2.5. Protetski je konsonant *j* evidentiran u izoliranim riječima poput *jēpe/ jōpe* ‘opet’ i *jūsta*. Većinom se kaže *īst*, *īmð*, ali i *jī* pr. r. m. sg.

1.2.6. Vokali se u inicijalnoj poziciji u određenome broju potvrda sustavno ispuštaju, npr. *lētrika*, *partmān*, *tjñit* ‘eternit’. Glagol *oslobodī(t)* glasi tako, no redovito se ispušta inicijalno *o* u *slobodī*, *Bōže*.

Vokali se fakultativno ispuštaju u nekim primjerima, pa se čuju naporedni likovi. Nekoliko je potvrda:

– *nāmo/onāmo*: *nāmo je kušīn; nāmo na Blāto; ðlni nan ga je nāmo pored nī meritō pōt onāmo*;

– *vāmo/ovāmo*: *īde vāmo dī su narōnče; navrnū je vāmo kra kūte; vāmo je bila jelnā bikarija pored ovāmo su ga ubīli*;

– *vāko/ovāko*: *jō tū vāko rēt; mēni je vāko rēka; po bi bī ūvi vāko činī; vāko ka se razgovōron pored izvādiš ovāko xrēb*;

– *vūda/ovūda*: *nīka vūda pasāt; vūda je xodīla pored ovūda bi bili dōšli*;

– *nā/onā*: *nā ti je vřsnīca; Tōnčica je rēkla da je nā čūla pored onā nēte znā nāš jazīk*;

– *nī/onī*: *da su nī bīli u tū nevōju pored dōjdedu onī tīti; ne mōgedu onī u tū ðgradu; onī su tōl usōdīli*;

– *vō/ovō*: *vō je kužīna, a vō fumōr pored ovō je ostāvi; ovō je vēlo dēblō; ovō ti je nāša domōto krūška*;

– *vā/ovā*: *jēpe tī na vū ūru; īza vē ðgrade; kra vē kūte; na vū bōndu; u vū kūtū gōre pored na vřx ovē kūxiīne; ovā nū je rūkā sūxā*.

1.2.7. U gdjekojim je primjerima ovjereno fakultativno ispadanje slogova, pa se čuju naporedni likovi. Nekoliko je potvrda:

– *kōko/kolīko*: *kōko svīta; kō znō kōko māslin; kōko je dōšlo do tlexā; kōko je urodīlo pored kolīko je dobīla*;

– *nikōko/nikolīko*: *būde nikōko trīšon pored tāko je durālo nikolīko dōn*;

– *ovōki/vōki/ovolīki*: *izvādi je ovōku gujīcu; jedōn vōki mōli biērināc; ovōke māslīne būdedu; vōka tēta punā; vōke bōčice po dvōdese kūn pored ovolīki je bī konōl*;

– *tōko/tolīko*: *tōko pinēz mu je izī pored tolīko mu je bīlo slābo*;

– *ovōko/vōko/ovolīko*: *bīli su rēdi ovōko širokō; dōni je vōko trīšon; ovōko je xīti u jūsta; na ovolīko vodē grē dvō kilā mukē*.

Za značenja se ‘odozdo’ i ‘odozgo’ obično kazuje *ozdōl* (uz *odizdōl*) i *ozgōr* (uz *odizgōr*). Novija riječ u značenju ‘napolitanka’ govori se u liku *poletānka*.

1.2.8. Vokal *i* u finalnoj je poziciji u infinitivima sustavno ispušten: *nastāvit, otēt, ubrāt, zatvorīt*, a razmjerno se često ispušta i finalni *-t* (ne u primjerima tipa *bōst, dovēst*), u nešto manjoj mjeri i *-ī*. U glagolskome se prilogu sadašnjemu finalni vokal također sustavno ispušta: *kupūjuī, znājuī*.

1.2.9. Vokal fakultativno može prionuti na početak nekih riječi, npr. *vrōtī bi se otāmo ozgōr pored tāmo jēmoš vōdu, tāmo je odvedī; otē botūnē gōre i dōle je upīro pored tē pīneze je pofrajō*.

Čuju se paralelne forme tipa *iskūpi(t)/skūpi(t), islomī(t)/slomī(t), isvādi(t)/svādi(t)* itd.

Vokal *e* interpoliran je analogijom u *mẽn̄on*.

Nekim prijedlozima koji svršavaju na konsonant u poziciji proklize ispred drugoga konsonanta može biti nadometnut vokal radi lakšega izgovora, no gdje-kada i bez potrebe, npr. *niza crīkvu*, *niza māslinu*, *uza pūt*, *uza skalīne*, *uza vrōta*.

1.2.10. U pojedinim su ovjerama strani konsonantski skupovi u finalnoj poziciji uklonjeni uvrštenjem vokala između sastavnica konsonantskoga skupa: *filānac* ‘porezni službenik, financ’, *fundamẽnat* ‘temelj (građevine)’, *kuntẽnat* ‘zadovoljan’, *pūnat* ‘1. jedan ubod iglom i provlačenje konca; 2. poen u igri’. U izvjesnim slučajevima nisu eliminirani (usp. 2.2.3.).

1.2.11. U nekoliko su riječi, poglavito u riječima stranoga podrijetla, evidentirane supstitucije pojedinih vokala. Tako vokal *o* biva supstituiran vokalom *u* u *intavulã(t)* ‘uknjižiti’, *mulẽte* ‘žarač’, *pulẽnta* ‘1. kukuruzno brašno (koje je spremno za kuhanje); 2. jelo od kuhanoga kukuruznoga brašna, palenta, pura’, *štajūn* ‘1. godišnje doba; 2. doba godine u kojemu se obavljaju određeni poslovi; 3. sezona’ i u nizu drugih. U imenici *pōlkava* ‘potkova’ mjesto vokala *o* nastupa vokal *a*, a jednako je tako u riječi *Valtarẽn*. Imenica u značenju ‘okulist’ glasi *okolīsta*, dakle sa supstitucijom vokala *u* vokalom *o*. Mjesto vokala *e* nastupa vokal *a* u *batarīja*. Jedna starija govornica redovito ima forme *ōvo* i *ōto* u značenju ‘evo’ i ‘eto’: *ōto san svẽ rẽkla čẽ znōn*; *ōvo mi je roščĩt izōša*. Cirkuliraju varijante glagola *ubū(t)* i *obū(t)* te također *odã(t)* i *udã(t)*.

1.2.12. Dvočlane vokalske sekvencije u pravilu nisu malobrojne: *jaūkã(t)*, *kaīn* ‘široka plitka posuda, lavor’, *kaĩt* ‘vrsta manjega drvenoga čamca, drvena barka’, *kaĩš*, *naūče* 3sg. praes. ‘mjaukati’, *naučĩ(t)*, *pãuk*, *priurẽdĩ(t)*, *uokvirĩ(t)*, *zaigrãli* pr. r. m. pl., *zauzẽ(t)*.

Pokoje potvrde upućuju na razbijanje zijeva interpoliranjem sonanta *j*, npr. *avijōn*, *takujĩn* ‘lisnica, novčanik’ ili *v*, npr. *ježuvĩt* ‘isusovac’. U riječi je *āvuto* interpoliran *v*, no kaže se i *ãuto*.

Zijev može biti uklonjen kontrakcijom, npr. *nōpoko*, *pōs* ‘pojas’, *probū(t)*, *stō(t)* ‘stajati’.

U brojeva se sa slijedom *ae* većinom interpolira sonant *j*, npr. *jedinãjst*, *dvōnãjst* itd. Čuje se *šesnajẽsti*, *sedavnajẽsti*, ali pridodajem i potkrepe tipa *jedinaẽstogaljedinaẽstega*.

1.2.13. Silabem *r*, koji dakle ne zna za kvantitativne razlike, najčešće se javlja u interkonsonantskoj poziciji: *břdo*, *grmĩ(t)*, *křpica*, *nĩzbřdo*, *po kvĩ*, *smřča* ‘vrsta grmolike biljke, mirta’, *třgo(t)*, *vřsnĩca* ‘vršnjakinja’, eventualno finalno iza konsonanta: *nasř* ‘nasred’, *nãžř* pr. r. m. sg., *ũmř* pr. r. m. sg. Terenska zapažanja ne daju potvrde za *r* u inicijalnoj poziciji ispred konsonanta.

Od naročitoga je značaja da se vokal može u potpunosti izgubiti uz sonant *r* koji tada postaje silabemom, odn. dolazi do razvoja sekundarnoga slogotvornoga *r*,

npr. *grxotà*, *mřgarinà* Gsg., *střgàli* pr. r. m. pl., ali i *brìme*, *potrìba*, *vříta*, *vrimenà* NAVpl. Pojava redovitije zahvaća prijedloge i prefikse, npr. *pr* (*crìkvu*), *přko*, *přkrži* 2sg. imper., *přkučřer*, *přpìsà(t)*, *přporučì(t)*, *přtìskoř* 2sg. praes., *přtìsne* 3sg. praes. U pojedinoj riječi, dakle, ne mora stajati samo jedan *r*, npr. *přvřten* 1sg. praes.

1.2.14. Primjeri

Dugi vokali (naglašeni i nenaglašeni):

<i>ī</i>	<i>karatīl</i> ‘vrsta bačve za vino’, <i>oprašīje</i> 3sg. praes. ‘oprašivati’, <i>ostrīžēn</i> 1sg. praes. ‘ostrići’, <i>pīvāc</i> , <i>pomoťnīk</i> , <i>svīt</i> , <i>zavīnū</i> pr. r. m. sg.
<i>ē</i>	<i>dēblō</i> , <i>izglēdoř</i> 2sg. praes., (<i>kūťē</i> Gsg.), <i>lozē</i> Gsg., <i>ostrīžēn</i> pr. t. Nsg. neodr. m., <i>osandesē(t)</i> , <i>particēl</i> Gpl. ‘parcela, zemljiřna čestica’
<i>ā</i>	<i>čuvāla</i> pr. r. f. sg., <i>kāmenica</i> ‘kamenno korito za držanje ulja, kamenica’, <i>ostāvimo</i> , <i>uzjāxo(t)</i> , (<i>vrānāc</i>), (<i>tlāk</i>), <i>vejāča</i>
<i>ō</i>	<i>glavōřīma</i> DLlpl., <i>medeňōkōň</i> Isg., <i>prōžni</i> pr. Nsg. odr. m., <i>salōta</i> , <i>stimōčā</i> Gsg. ‘procjenitelj řtete’, <i>ukopōn</i> pr. t. Nsg. neodr. m., <i>usōdite</i> 2pl. praes.
<i>ō̄</i>	<i>dōjđī</i> , <i>dōřa</i> pr. r. m. sg., <i>xistōrija</i> , (<i>mūžōn</i> Isg.), <i>mazgōn</i> Isg., <i>nōřōd</i> , <i>popōlnē</i>
<i>ū</i>	<i>grūbā</i> pr. Nsg. neodr. f., <i>jūxu</i> Asg., <i>milūnix</i> Gpl. ‘dinja (biljka i plod)’, <i>mūrov</i> Gpl., <i>muzū</i> 3pl. praes., <i>okrēnū</i> pr. r. m. sg., <i>strūjā</i>

Kratki vokali (naglašeni i nenaglašeni):

<i>i</i>	<i>gōdiřt</i> Gpl., <i>granīcu</i> Asg., <i>jeťtinīji</i> , <i>ōmladina</i> , <i>učinī(t)</i> , <i>zřnīma</i> DLlpl., <i>žīlica</i>
<i>e</i>	<i>bōlest</i> , <i>burinēt</i> ‘blagi sjeveroistočni vjetar’, <i>xotēlima</i> DLlpl., <i>namōkne</i> 3sg. praes. ‘natopiti se kiřom (o zemlji)’, <i>ožēňen</i> , <i>simenā</i> NAVpl., <i>ukrēli</i> pr. r. m. pl.
<i>a</i>	<i>kapōt</i> ‘kaput’, <i>lūgā</i> Gsg. ‘pepeo’, <i>mokrā</i> pr. Nsg. neodr. f., <i>momāk</i> , <i>nōnota</i> Gsg. ‘djed’, <i>nōřa</i> pr. r. m. sg., <i>pōplava</i>
<i>o</i>	<i>konōbe</i> Gsg., <i>māzo(t)</i> , <i>natōpimo</i> , <i>plōča</i> , <i>posolī</i> pr. r. m. sg., <i>učinēndō</i> , <i>zaborāvi(t)</i>
<i>ō</i>	<i>brāton</i> Isg., <i>cūkrōn</i> Isg. ‘šećer’, <i>drūgōn</i> , <i>jūtroř</i> , <i>līpo</i> (<i>dītē</i>), <i>nīkōr</i> ‘nitko’, <i>tōbōn</i>
<i>u</i>	<i>čīřtidu</i> 3pl. praes., <i>kūga</i> , <i>ōgradu</i> Asg., <i>maknūla</i> pr. r. f. sg., <i>ūjutro</i> , <i>pūco(t)</i> inf., <i>zafumōj</i> 2sg. imper. ‘zapoliti cigaretu, zapušiti’
<i>r</i>	<i>gřlōn</i> Isg., <i>křv</i> , <i>nřzbrđo</i> , <i>přmīsti(t)</i> , <i>trkāla</i> pr. r. f. sg. ‘trčati’, <i>vřtla</i> Gsg., <i>zavřtī(t)</i>

1.2.15. Svi su govori na otoku Braču ikavski, pa i boboviški govor po refleksu jata ide u ikavske govore sa svega ponešto izuzetaka: *bilônce* ‘bjelanjak’, *cvîte*, *čovik*, *dicà*, *dilimo*, *dvìsta*, *izgorìle* pr. r. f. pl., *kuđija*, *lìk*, *likôr* ‘lijječnik’, *lìtni*, *mìra*, *mìsec*, *mlikò*, *mrìža*, *nedìja*, *orìx*, *potrìba*, *rìzola* pr. r. f. sg., *rìže* 3sg. praes., *sikìra*, *sìme*, *slìpàc*, *smì(t)*, *svidòk*, *svìt*, *svìtlo* im., *tilo*, *trpì(t)*, *umrì(t)*, *vìra*, *vřime*, *zalìpi* 3sg. praes., *zvìzdà*, *zvìr*, *živìli*.

U primjerima tipa *nikì* ‘neki’, *ništò* ‘nešto’ itd., dakle u prefiksu *ně-*, redovit je ikavski refleks. U prefiksu *prě-* pretežito dolazi do redukcije refleksa jata, npr. *prčēstì(t)*, *prgrōdì(t)*, *prprodōju* 3pl. praes., *prkìnula*, no ukoliko se redukcija ne zbije, utoliko je odraz *i*, npr. *pripūstì(t)*. Prijedlog u značenju ‘pred’ glasi *pr̥*, npr. *pr̥ kùtu*, *pr̥ nòf*. Tako čujemo i *ìspr̥ ovēga*, *ìspr̥ konòbe* u značenju ‘ispred’. Prijedlog u značenju ‘preko’ glasi *pr̥ko*, npr. *pr̥ko rùk*, *pr̥ko škìne*, a prilog u značenju ‘preko’ glasi *pr̥ko*, npr. *ìšli su pr̥ko*.

Čakavski govori na otoku Braču znaju za nekoliko ekavskih formi.⁴ U govoru su Bobovišća zastupljeni ekavizmi *cēsta*, *òbedvì*, *ozlēdì(t)*, *prìmēr*, *telesò*, *zanovētà(t)*, *zēnica* i moguće još poneki. Ovamo se uvjetno može pridružiti i riječ *kòren*, gdje nije posve sigurno je li vokal *e* kontinuantata jata ili pak staroga *e*. Mjesto *starešìna*, što se na Braču i danas može čuti, ovdje radije kažu leksem *glavòr*. Glagol u značenju ‘sjesti’ glasi *sēst* (prema praslavenskomu prezentskomu obliku **sędǫ*), pa tako i *pr̥sēs̥t*, *zasēs̥t* itd. Hrastina i Šimunovićeva ekavska forma *vēnac* ovdje nije poznata, pa rado cirkulira imenica *krùna* ili pak jekavska forma *vjēnàc*, kako je danas i u nekim drugim bračkim čakavskim govorima, npr. u govoru Donjega Humca (Galović 2014: 240), Milne (Galović 2012: 90), Ložišća (Galović i Valerijev 2021: 200) itd.

U dočelnih je morfema priloga zabilježen vokal *i*, npr. *dì*, *lōni*, *pòsli*, no nađu se i pojedina odstupanja. Ovamo idu oblici *vōde*||*vōdē*||*ovōde*||*ovōdē*, *nōde*||*nōdē*||*onōde*||*onōdē*, *tōte*||*tōtē*||*tōdē*, dakle s krajnjim *e*, no on nerijetko zamukne pa su frekventnije okrnjene forme *ovōd*||*ovōl*||*vōd*||*vōl*, *onōd*||*onōl*||*nōd*||*nōl*, *tōd*||*tōl*||*tōt*. Sustavni su oblici *dōle*, *gòre* (rijetko pak *dòl*, *gòr*). Ni ovdje u svim podastrtim primjerima ne mora biti riječ o odrazu jata.

U leksemima je tipa *gñzđò*, *jìdro* i *nìndra* stari fonem jat rezultirao vokalom *i*, što odgovara čakavskomu jugoistoku.

Prijedlog u značenju ‘prema’ obično glasi *prema*. I u složenici je *premalìte* također zamijećen vokal *e* iako je ta imenica danas uglavnom napuštena pa se

⁴ Hraste navodi: »Zamenu ovoga glasa [č] sa *e* nalazimo u istim rečima kao i na Hvaru, dakle: *vēnac*, *ozlēdì(t)*, *òzleda*, *starešìna* i *starišìna*, *òseka*, *osēknù(t)*, *zēnica* i *zìnica*, *vēja* i *vìja*, *sēs̥t*, *sedì(t)* i *sidì(t)*, *sedìn* i *sidìn*. Ovamo bi se mogle ubrojiti i reči: *zanovētà(t)*, *kòren*, *korēnje*, *iskorēnì(t)*, *gòre*, *dòle* i *gòri*, *dòli...*« (1940: 17). Slično ističe i Šimunović: »U njima [bračkim govorima, op. autora rada] se ipak nalazi nekoliko ekavizama kao npr. u leksemima: *vēnac*, *òzleda*, *kòren*, *telesò*, *starešìna*, *osēknùt*, *ozlēdìt*, *zanovētàt* (...), *vretenò*, *òbe*, *òbedvi*, *Bēlic*, *kòstret*, *jàstreb*, *sest*, u kojem je *e* vjerojatno ujednačen prema prezentu (**sędǫ*)« (2009: 23).

radije kaže *pròljeće*. Stara se supstitucija jata vokalom *a* opaža u imenici romanškoga podrijetla *prāskva* ‘breskva’.

Jekavske su forme recentna pojava, a svode se na pojedinačne slučajeve, npr. *cjēv*, *izbjeglica*, *đcjena*, *ūmjetni* (*gñōj*), *vjēlē*, *vjēnāc* (uz *krūna*), *vjēžbo(t)*.

1.2.16. Kontinuanta je staroga šva vokal *a*, tj. *o* nakon kasnije kvalitativne promjene: *dāska*, *dōbar*, *dolāc*, *laživac*, *maglā*, *otāc*, *pālac*, *pās*; *badōñ*, *dōn*, *lōž*, *ògoñ*, *pakōl*, *sōn*, *trīšoñ* Gpl.⁵

Prema *pās* govori se *pasā* Gsg., *pasū* DLsg., *pasì* NVpl., *pasìma* DLlpl. itd., dakle vokal *a* ostaje kroz čitavu paradigmu.

Jaka se čakavska vokalnost⁶ u bračkim čakavskim govorima ne pojavljuje u primjerima poput *malin*, *maša*, *namon*, *kadi* itd., pa je i u ispitivanome govoru redovito *mlin*, *mīsa*, *mēñon*, *dī* itd. Rezultat je slijeda **və(-)* premoćnim dijelom vokal *u*: *udovica*, *unūk*, *unūtra*, *ustā(t)*, *ušenāk*, *ūvi(k)*, *uzgā(t)*, u *Nerežišta*, *ūsvit* dok je u nalazima *tōrik* ‘utorak’ i *vēčer* ‘uvečer’ inicijalni *v* nakon redukcije šva otpao. Izvanredno je važno opaziti odraz *va-* u glagolu *vazēst* ‘uzeti’, kao i u *vazīmō(t)* ‘uzimati’, iako danas cirkuliraju i varijante s *u-*, npr. *nī imō po je vāze lumbrēlu*, *vāzmi cedevīte* pored *ūzeli bidu ol glavōrā*, *uzmī i operī*. Govori se obično *Uskŕs*, *uskŕsni* (starije je i danas petrefakt *Uzmā*, *uzmēni*), a može se jedino rjeđe čuti *vazmēni* pod utjecajem crkvene terminologije.

Uzgređice je dobro spomenuti i refleks šva u dodiru s *j*. Naime, *aj* rezultira vokalom *i* u nalazima tipa *(o)vī(n)*, *(o)tī(n)*, *(o)nī(n)*. Ovamo idu i primjeri poput *(o)tāki*, *(o)vāki*, *(o)nāki*. Interesantan je pak i razvoj *jə* u *ja* (> *jo*) u riječima *jōgla*, *jaglīca* i sl., ali *igrā*, *īme* itd.

1.2.17. Stara je sonantna likvida *l* (*ļ*) konsekventno reflektirala u vokal *u*: *buxā*, *dubinā*, *dubōk*, *jābuka*, *mučīmō* 1pl. praes., *muzemō* 1pl. praes., *napūni(t)*, *pūka* Gsg., *pūn*, *sūnce*, *sūza*, *tūst*, *vūna*, *žūt*, *žutīlo*.

1.2.18. Nazal je stražnjega reda *o* konsekventno dobio supstituciju *u*: *būdemo*, *gōlub*, *gūba*, *gūsto* (*kŕv*), *klūko*, *kuđija*, *kupīna*, *kūs*, *mūkā* ‘brašno’, *okrūgli*, *pijū* 3pl. praes., *pūpak*, *rūkā*, *sūdāc*, *sūsīda*, *ūdica*, *vōdu* Asg., *zūb*, *žejūd* ‘žir’.

1.2.19. U red stožernih čakavskih odlika ide dvostruk razvitak nazala prednjega reda *e*, što se sreće i u boboviškome govoru. Supstitucija je vokalom *a* (odnosno *o*) u negdašnjoj poziciji *e* nakon palatala *j*, *č*, *ž* očigledna u nekoliko primjera. Govori se *jazīk* i *žanāt*. Visoke je frekvencije glagol *zajōt* ‘posuditi, pozajmiti’, a govori se i glagol *dojōt se* ‘1. prihvatiti se posla, predati se poslu; 2. zagnjaviti koga; 3. narugati se s kime, našaliti se na čiji račun’. Ovdje ide i glagol *prijōt* premda se čini da se taj infinitivni oblik samo iznimno čuje. Ipak se može

⁵ Podastiru se i primjeri u kojima je šva u konsonantskim skupovima sekundarno interpoliran.

⁶ Pojavi se jake čakavske vokalnosti mogu pridodati i zatvoreni vokali (Moguš 1977: 23–29).

reći, npr. *prījo bi bī pīneze; prījoli su pakèt*. Ovamo kontrastiraju likovi s novijom supstitucijom vokalom *e*, npr. *jêdar, jêtra, žêja, žêjà(t), žêdan, žêtv* te u *načê(t), počê(t), začê(t)*, no svi ovi nabrojani primjeri nisu strani golemoj većini bračkih čakavskih govora. Dakako, nakon nepalatalnoga konsonanta nazal je prednjega reda izjednačen s etimološkim *e*: *dītè, govèdina, mêso, pāmet, pêtāk, prèst, vrīme*.

1.2.20. Stara je korijenska sekvenca *ra* prometnuta u *re* u trima poznatim primjerima i njihovim izvedenicama: *narêst, rêst; krêst, nakrêst se, ukrêst, krêja* ‘krađa’, *rêbâc*.

1.2.21. Uočen je također prijevoini lik *grêb*. Za značenju se ‘groblje’ kazuje *grôbje* pored romanizma *kopošônta*.

1.2.22. Prema starim praslavenskim dubletama **topl-/ *tepl-* govor Bobovišća zna za likove s vokalom *e*: *istepļi(t), tēpal, teplī(t)*.

2. Konsonantizam

2.1. Inventar i realizacija

2.1.1. Konsonantski sustav mjesnoga govora Bobovišća obuhvaća ove konsonante:

sonanti				šumnici			
<i>v</i>			<i>m</i>	<i>p</i>	<i>b</i>	<i>f</i>	
	<i>l</i>	<i>r</i>	<i>n</i>	<i>t</i>	<i>d</i>		
<i>j</i>			<i>ń</i>	<i>c</i>		<i>s</i>	<i>z</i>
				<i>ć</i>	<i>(đ)</i>		
				<i>č</i>		<i>š</i>	<i>ž</i>
				<i>k</i>	<i>g</i>	<i>x</i>	

2.1.2. Palatalni se eksploziv *đ*, zvučni parnjak bezvučnoga palatalnoga eksploziva *ć*, javlja neredovito, obično u novijim prinovima ili posuđenicama, stoga je njegovo mjesto periferno.

2.1.3. Fonem *ć* veoma je palatalan, jednako tako i *đ*.

2.1.4. Fonem *č* nešto je palataliziranijega izgovora, ostvaruje se glasovnom varijantom bliskom izgovoru srednjega [*č*]: [*ćiniš*] 2sg. praes., [*čobôn*], [*učerāšni*].

2.1.5. Nazalni se sonant *n* ispred velara ostvaruje kao [*ŋ*]: [*Dalmatīŋka*], [*intōŋka*] Gsg. ‘boja za podvodni dio broda, premaz’, [*štrīŋga*] ‘vještica’.

2.2. Distribucija i podrijetlo

2.2.1. Distribucija je konsonanata, također, većinom slobodna. Svi konsonanti mogu stajati u inicijalnoj, medijalnoj i finalnoj poziciji u riječi, izuzimajući izvjesna ograničenja u konsonantskim skupovima.

2.2.2. Inicijalni skupovi sastavljeni od dvaju sonanata mogući su pod uvjetom da je prvi član *v* ili *m*: *vlôs*, *vrītica*; *mlëkiña* ‘vrsta smokve’, *mlôt* ‘bat, malj, mlat’, *mrôk*.

2.2.3. Od finalnih se konsonantskih skupova u domaćim riječima obično javljaju *st*, *št*, *zd*: *kôst*, *pomëst*, *vlôst*, *vrīdnôst*, *zažëst* ‘izažeti’; *gòdišt* Gpl., *prëgršt*, *prīšt*; *grôzd*, *gvôzd*. U skupu *žd* likvidiran je drugi član u riječi *dôž*. U primljenica su zastupljene i neke druge mogućnosti: *fjminônt* ‘žigica’, *kortejônt* ‘udvarač, simpatija’, *krokônt* ‘vrsta slastice od badema i šećera, krokant’, *muzikônt* ‘glazbenik’; *sekûnd* m. r.; *škômp*; *furëšt* ‘stranac, tuđinac’, *šëst* ‘forma, držanje, način’. U stanovitim se slučajevima ti skupovi mogu razbiti interpoliranjem vokala među njihovim sastavnicama (usp. 1.2.10.).

2.2.4. Finalno se može ostvariti tročlani skup, npr. *dvônâjst*.

2.2.5. Zvučni opstruenti zadržavaju zvučnost na apsolutnome kraju riječi, npr. *drûg*, *jâstog*, *kômod*, *slôb*.

2.2.6. Važnom je činjenicom čakavskih govora da zaziru od razvoja fonema *ž*, pa je prazno mjesto i u boboviškome govoru popunila fonemska jedinica *ž*: *sržbâ*, *svjêdožba*, *žëp*, *žigerica*.

2.2.7. Fonem *x* vlada se kao čvrst u svim pozicijama: *xistôrija*, *xītili* pr. r. m. pl., *xīti(t)*, *xladnoġa*, *xlôdī(t)*, *xodī(t)*, *xôz* ‘dio leđa u čovjeka iznad stražnjice, između bokova’, *xrëb* ‘gornji dio korijena stabla, donji dio debla’, *xjsto(t)* ‘jesti što lomljivo i pritom proizvoditi zvuk, hrskati’, *xjstula* ‘vrsta pržene slastice od tanje trake tijesta (najčešće u obliku mašne)’, *xudobâ*, *xûka*; *baxīt* ‘odojak, prašćić’, *grxotâ*, *iskûxomo* 1pl. praes., *īstixa* ‘polagano, potiho’, *jâxo(t)*, *jûxâ*, *maxrâma* ‘marama’, *mixûr*, *orīxovac* ‘orahovac’, *pûxâ(t)*, *straxiv* ‘bojažljiv, plašljiv’, *ûxo*, *usâxla* pr. r. f. sg. ‘uvenuti’, *uzdaxnû(t)*, *vřhõvka* ‘žena koja živi u višim predjelima unutrašnjosti otoka Brača’, *grīx*, *mīx*, *nûx*, *prôx*, *siromâx*, *slûx*, *strôx*, *vřx*. Veoma su izolirane potvrde u kojima je *x* zamuknuo: u imenici *armõnika*, prilogu *õlma* ‘odmah’ te u nekih oblika glagola *tīt* (*tīli*, *tī*; ali *xõtemo*, *xõtete*).

2.2.8. Fonem *f* također ima stabilno mjesto u sustavu. Da pretežito stoji u riječima stranoga postanja, dokazuju potvrde iz raspoloživoga materijala: *fakîn* ‘1. nosač, trhonoša; 2. fig. nevaljalac, šaljivčina’, *ferôta* ‘željeznica, vlak’, *fibra* ‘povišena tjelesna temperatura, ognjica, vrućica’, *fijòk* ‘ukrasna vrpca koja se veže na određen način’, *fīt* ‘najam (prostorije, kuće, stana i sl.)’, *fôlda* ‘pregib, nabor (na tkanini, papiru i sl.)’, *fortûna* ‘1. oluja, nevrijeme (na moru); 2. izrazita jakost, velika snaga (o vjetru)’, *fjminônt* ‘žigica’, *fûga* ‘spoj između kamenova ili pločica, fuga’, *fumõr* ‘dimnjak’, *fumâ(t)* ‘pušiti’, *gõf* ‘vrsta plave morske ribe, orhan, gof’, *kafâ*, *kalafôt* ‘brodograditelj, brodogradilišni majstor’, *kûfer* ‘kovčeg’, *naftalina* ‘naftalin’, *šëf*, *škafët* ‘ladica’, *škûfija* ‘kapuljača, kukuljica’, *zâfriga* ‘zaprška’.

Fonem *f* rezultatom je izmjene staroga skupa *pv*: *ũfoñe*, *ũfo(t) se*.

Skup *xv* svodi se na fonem *f* u većinskim primjerima: *fõlã*, *fõljen*, *pofoõlĩ(t)*, *zafõlĩ(t)*. Spominjem i primjere *Fõr*, *Fõrka*, *fõrski*. Ovamo odudara noviji glagol *prixvãti(t)* sa zadržanim skupom *xv*.

2.2.9. Čakavski karakter ovoga govora potvrđuje obilat broj primjera u kojima je na mjestu polaznoga *đ* i sekundarnoga skupa *daj* nastupio fonem *j*: *dogõjã(t) se*, *krẽja* ‘krađa’, *mẽja*, *mejõš*, *mĩlosjje*, *mlajarĩja*, *mlãji*, *prẽja*, *rõjok*, *sãje*, *tũji*, *ugõjã(t)*, *vĩje*, *žẽja*, *žẽjã(t)*. Fonem *j* pojavljuje se i u golemome broju posuđenih riječi: *kortejõnt* ‘udvarač, simpatija’, *jelõž* ‘ljubomoran, zavidan’, *jũšto* ‘točno, upravo, baš’, *štajũn* ‘1. godišnje doba; 2. doba godine u kojemu se obavljaju određeni poslovi; 3. sezona’, *vijõj* ‘putovanje’. Fonem *đ* čuje se u rjeđim prilikama: u nekih primljenih ili novijih riječi, npr. (*bon*) *đõrno*, *điletũn* ‘prsluk’, *evandẽlje*, *prevõão* 3sg. praes. ‘prevoditi’, *redĩpõt* ‘grudnjak’, te u nekim pridjevima trpnima, npr. *obrõđen*, koji su u govoru niske frekvencije. U potonjima ne valja isključiti ni izgovor *dj*, npr. *zagrõdjen*.

2.2.10. Tipični čakavski fonem *í* zastupa mjesto polaznoga *í* i sekundarnoga skupa *taj*: *brãta*, *kũta*, *nõt*, *pleãã*, *svĩãã*. Samo se u usamljenim primjerima može čuti slijed *tj*, npr. *prpãtjen*.

2.2.11. U govoru je prema **stj = *skj* sustavan šćakavski refleks *št*: *dopũštõmo* 1pl. praes., *godĩšte*, *gũštẽrica*, *kĩštã*, *křštẽno* (*vodã*), *kũrbaština*, *laštĩ(t)*, *mĩštãni* NVpl., *poprĩštĩ(t)*, *prĩšt*, *prĩmĩštã(t)*, *pũštã(t)*, *rĩbaština*, *štĩpjen* 1sg. praes., *štũcavica*, *vĩštica*, *vĩštũn*, *zapũšten*.

Među značajne govorne odlike idu i rezultati polaznih skupova **zgj = *zdj* te sekundarnoga skupa *zdaj*, koji ovdje imaju čakavski rezultat: *dažjã* Gsg., *grõzje*, *mõžjõni*. Stršeća je potvrda *gvozđicã* ‘vrsta željezne klopke za životinje, stupica od željeza’, no za takav leksički oblik znaju i neki drugi brački čakavski govori.

2.2.12. Prema polaznomu konsonantskomu skupu *čr* (< *čar*), kao i slijedu *črẽ*, u svim zabilježenim ovjerama konsekventno nastupa *čr*, što ide među oznake starine: *črĩvo*, *čřjẽn*, *čřjẽnõ* (*zemjã*), *čřjẽnãk*, *čřmañ* ‘vrsta zemlje’, *čřn*, *čřnĩlo*, *čřnĩ(t)*, *čřpo(t)*, *čřv*.

2.2.13. U govoru se sreće polazni skup *žr*: *nãžř* pr. r. m. sg., *nažřla* pr. r. f. sg., *požřĩ(t)*, *pržerã(t) se*, *žerã(t)*, *žẽru* 3pl. praes.

2.2.14. U skupu *zr* obično dolazi do interpoliranja dentala *d*: *sazdrĩlo* pr. r. n. sg., *zdrĩl*, *zdrĩ(t)*.

2.2.15. U starome je skupu *dv* u glagolu *dĩgnu(t)* i njegovim oblicima isključen *v*.

2.2.16. Stari je skup *st* u nalazu *caklõ* metatezom izmijenjen u *c* (ali *stablõ*).

2.2.17. Stari je skup *sl* očuvan u nalazu *slĩva*.

2.2.18. U ovjerama poput *poštĕn*, *poštĭvã(t)*, *štovãla* pr. r. f. sg. skup *št* rezultatom je staroga konsonantskoga skupa *čt*. Pridodajem ovdje imenicu *štĕĕne* iz crkvenoga leksika, a čuje se i *proštĭ(t)*, *štĭ(t)*.

2.2.19. U primljenih su riječi brojno zastupljeni konsonantski skupovi *šk*, *šp*, *št*: *baškotĭn* ‘prepečenac, dvopek’, *frĭško* pril. ‘1. skorašnje, svježe; 2. prohladno’, *škafĕt* ‘ladica’, *škãtula* ‘kutija’, *škũra* ‘drveni prozorski kapak’; *ošpidõl* ‘bolnica’, *špañulĕt* ‘cigareta’, *špõg* ‘uže, konopac’, *šporkĭca* ‘priljavština’; *poteštõt* ‘predsjednik općine, načelnik’, *štĕrika* ‘voštana svijeća, voštanica’, *štivãla* ‘čizma’, *štufã(t)* ‘dodijati, dozlogrditi’, *šufĭštik* ‘veoma pedantan, sitničav’, *veštĭt* ‘odijelo’.

U manjemu su broju primjera navedeni skupovi posvjedočeni kao nepalatalni, npr. *pĭstula* ‘1. epistola, poslanica; 2. fig. prijekor, ukor’, *skalĭna* ‘stuba, stepenica’, *spãra* ‘podložak od robe koji se stavlja na glavu ispod tereta’, *spĭza* ‘1. jelo; 2. nabave hrane, opskrba hrane’.

2.2.20. Na granicama se prefiksalnoga i korijenskoga morfema u prezentnim osnovama glagola prefiguriranih s **j̥ti* dosljedno ostvaruje skup *jd*: *dõjdeš*, *dõjdedu*, *izõjde*, *nõjdemo*, *obõjdeš*, *prõjdete*, *prõjdu*. U infinitivnim je osnovama prevladao *t* (< *tj* < *jt*): *dõť*, *izõť*, *obõť*, *põť*, *prõť*.

2.2.21. Govor Bobovišća ne zna za fonem *ʎ*. Na njegovu se etimološkome mjestu te na njegovim sekundarnim pozicijama stvorenih epentezom ostvaruje fonem *j*: *češjã(t)*, *grõbje*, *grmjãvina*, *gundĕj* ‘vrsta kukca zlatno-zelene boje, gundelj’, *iskjũčĭli*, *jũbĭ(t)*, *jũdi*, *jũt* ‘1. kiseo; 2. surov, oštar, težak’, *kadũja*, *kjũn*, *košũja*, *krajĭca*, *nedĭja*, *pjũvã(t)*, *põje*, *priĭjatej*, *võja*, *zemjã*, *zõbje* 3sg. praes., *žũj*, *žũjo* 3sg. praes. U primjerima tipa *Dõljanin*, *obĭljen*, *seljõški*, *vesĕlje* nije došlo do jotacije, pa se izgovaraju dvije jedinice, jednako kao u nekih posuđenica, npr. *medaljũn* ‘medaljon’, *žveljerĭn* ‘budilica’. Izolirani su leksički primjeri u kojima nastupa *l*: *plĕskot*, *põlski*, *zemalskĭ*, *Žĕlko*.

2.2.22. Supstitucija je finalnoga *m* s *n* konsekventno zahvatila dočetak gramatičkoga morfema: *istĭron*, *nĭsõn*, *pĭton*, *põsuli cũkron*, *rukõn* DLlpl., *s mãterõn*, *s mojõn sestrõn*, *znõn*, dočetak leksičkoga morfema brojeva: *sĕdan*, *õsan*, i nekih priloga: *veĭinõn*. Na dočetu je leksičkoga morfema promjenjivih vrsta riječi finalni *m* zadržan: *brãtim* ‘član crkvene bratovštine’, *dõm*, *intrõm* ‘životinjska iznutrica’, *krõm*, *zõjõm*.

Vrijedno je spomenuti i nekoliko primjera u kojima je na dočetu sloga neutralizirana opozicija između *m* i *n* u korist *n*, npr. *mončĭť*, *plĕnka*, *põnti(t)*, *potõnci* NVpl., *sedandesĕ(t)*, *zĩnski*.

2.2.23. Konsonant *l* u opserviranome je govoru u domaćih i primljenih riječi zadržan na dočetu riječi u imenica, pridjeva i priloga: *bõl*, *čãval*, *dĭl*, *kamomĭl* ‘kamilica’, *karatĭl* ‘vrsta bačve za vino’, *kotõl*, *křtõl* ‘vrsta okrugle pletene košare’, *posõl*, *sõkõl*, *sõl*, *trabãkul* ‘vrsta teretnoga jedrenjaka (najčešće s dvama

jarbolima)', *vêl*, *vôl*, *žmũl*; *cĩl*, *cvĩl* 'izbirljiv, probirljiv (ob. u jelu)', *dêbel*, *dêbul* 'tjelesno slabašan, malaksao', *gñĩl*, *gôl*, *nôgal*, *svĩtal*, *vrĩl*; *ozdôl* (uz *odizdôl*), *pôl*, *žôl*.

Na dočetku se nefinalnoga sloga također dobro čuva: *dôlca* Gsg., *kôlci* NVpl., *kolčĩtĩ*, *koltrĩna* 'zavjesa', *molbà*, *mũlci* NVpl., *pôlcu* DLsg., *svĩlnica* 'trbušna opna, potrbušica', *voltà(t)* 'okrenuti, obrnuti', *žvêlto* 'okretno, hitro, žustro'.

U jednini muškoga roda glagolskoga pridjeva radnoga redovito je utrnut: *čũ*, *dôbi*, *dôša*, *ispêka*, *letĩ*, *naplôti*, *navrñũ*, *nosĩ*, *obôša*, *pôbro*, *pôče*, *polĩvô*, *poslô*, *potũka*, *upropôstĩ*, *vãze*, *zabô*, *zadĩ* '1. zakačiti; 2. zabosti, zadjenuti', *zaxĩti*, *zapĩsô*, *zapũstĩ*, *zavĩnũ*, *znô*.

2.2.24. U govoru je veoma živo rasterećenje napetosti u rubnim zonama sloga koje funkcionira na ove načine:

– slabljenje slivenika $\check{c} > \check{s}$; $c > s$; $t > j$: *dubrôvaški*, *kvôška*, *kũška*, *mãška*, *nêmaški*, *seljôški*; *kôska*, *Vĩsko*; *obũj se*, *vêj se ne strãši*, *sĩnoj su dônili*;

– slabljenje zatvornika $d > l$, j ; $g > j$; $t > l$, j ; $k > j$; $s > j$; $\check{s} > j$; $p > j$: *gũlca* Gsg. (prema *gũdãc* Nsg.), *jelnã*, *olgodĩ(t)*, *ôlma* 'odmah', *olnesên* 1sg. praes., *olnĩ(t)*, *pôlnê*, *sũlca* Gsg., *gospôjski* uz primjere tipa *kal jêpe dôjdeš*, *nĩkal nĩ pitãla*, *pol kũtu*, *pul vãle*; *svajdôni*; *kolcã* Gsg. (prema *kotãc* Nsg. 'zagrađeno i natkriveno mjesto za držanje domaćih životinja'), *olpĩsã(t)*, *pôlkava*, *polpĩro(t)*, *pôlpis*, *pãjka*; *dojtrĩna*, *lôjta* Gsg. (prema *lãkat* Nsg.), *mũjta*; *prajčêvina*, *prôjcu* DLsg.; *drojčĩtĩ*;

– redukcija šumnika: *bogãstvo*, *klũko*, *poplãt*, *slôko* pril.

2.2.25. Govor ne podnosi inicijalne skupove u sastavu okluziv + drugi šumni konsonant, koji se uklanjaju redukcijom njihova prvoga člana, npr. *čelã*, *têr*, *dĩ*, *kô*, *sovã(t)*, *šenica*, *tĩca*.

2.2.26. U ograničenome broju primjera može doći do isključenja sonanta *v* u okruženju sa sonantom *r* ili slogotvornim *r* u istome ili u sljedećemu slogu: *sêkar*, *sekřva*, *srbĩ(t)*, *srôb*, ali *četvřtãk*, *mřtvãc*, *stvorĩ(t)*, *tvřd*.

Sonant *v* isključen je i u inicijalnoj poziciji ispred *r* u riječi *rêbãc* (ali *vretenô*, *vruřinã*). U riječi *ôvca* može doći do isključenja *v*, pa se čuje i *ôca* Nsg., *ôcima* DLlpl., *ôčica*.

2.2.27. Zamjenička je osnova *vãs-* nakon eliminacije poluglasa metatizirana, pa je njezin odraz *sv-*, jednako kao i u priloga izvedenih iz zamjenica: *svãki*, *svãkega*, *svê*, *svĩ*, *svĩma*; *svũda*. Važno je istaknuti lik *vãs* 'sav' koji se dobro čuva.

2.2.28. Mada se pokadšto mogu čuti forme tipa *môreš*, *môrete*, dakle sa supsticijom intervokalnoga \check{z} s *r* u prezentskoj osnovi glagola 'moći' (< **mogti*), kao i one tipa *môžeš*, *môžete*, narodu su itekako omiljenije forme tipa *môgeš*, *môgete*.

Inače se prijelaz $ž > r$ vidi i u primjerima tipa *jer/jerbo*, *nìkòr* ‘nitko’, *nikòp* ‘netko’, *nìnder* ‘nigdje’ i sl., gdje je *r* ostatak praslavenske čestice **že*.

2.2.29. Sreću se primjeri kontaktne i distantne asimilacije: *š nìma*, *š nùn*; *čìžma*, *oškòruša*, *ošušìla* pr. r. f. sg., *pàšoš*, *šùša*. Tu i tamo kaže se i *šešnàjst*, *šeždesě(t)*.

2.2.30. Sreću se primjeri kontaktne i distantne disimilacije. Dosljedni su primjeri poput *sedavnàjst*, *osavnàjst*, *sùmjà*, *sumjìv*, *zlàmeno(t) se*. Spominjem da mnogi Bračani čakavci kažu *gùvno*, no ovdje se u tome značenju govori oblik *gùbno*, kao i u susjednim Ložišćima (Galović i Valerijev 2021: 150). Fonem *l* rezultat je disimilacije fonema *r* u *lebrò* (ali *srebrò*).

2.2.31. Metateza je zahvatila riječi *grāvjon* ‘gavran’, *mañga* i *zìkva*.

2.2.32. Palatalni nazal *ń* u gdjejojemu nalazu može izgubiti palatalnost, npr. *dítùnstvo*, *jòncia* Gsg., *jòncima* DLlpl.

2.2.33. Nazalni *n* može biti prometnut u *ń*, nešto frekventnije u skupu *gn*, npr. *gñzđò*, *gñòj*, *gñòjì(t)*, *gñùsan*. Interesantno je da na mjestu *n* nastupa *ń* u riječi *juñětina*.

2.2.34. U pokojim primjerima u slijedu velar + *l* dolazi do eliminacije *l*, npr. *gìstà*, *kìca*, *kìmot*, *kìštà*, *maškìn*. Govori se *žìca* u značenju ‘žlica’, dakle bez *l*.

2.2.35. Konsonant *m* prianja na početak riječi *minłùn* ‘vrsta plave morske ribe, incun’. Glas *n* interpoliran je u riječi *nìndra* ‘njedra’. Imenica u značenju ‘puž’ glasi *špùž*, dakle sa stvaranjem sekundarnoga skupa.

2.2.36. Konsonant *n* fakultativno se nadomeće u nekih riječi, npr. *kojìn*, *prvìn*. Ovamo ulaze i gore spomenuti primjeri (*o*)*vì(n)*, (*o*)*tì(n)*, (*o*)*nì(n)*.

3. Prozodija

3.1. Inventar i realizacija

U inventaru su prozodema tri akcenta: kratki (*à*), dugosilazni (*â*), neoakut (*ã*) te nenaglašena kračina (*ã*) i nenaglašena duljina (*ã*).

Akcent *â* dug je i silazan, a kretanje mu je tona obično lomljeno. Akcent *à* kratak je i odsječen, a prema tonu je silazan. Akcent *ã* ima veliku duljinu trajanja, karakterizira ga skokovitost te velika uzlaznost. Duljine su ispred akcenata veoma izrazite.

3.2. Distribucija

3.2.1. Distribucija je akcenata pretežito slobodna, odnosno svaki se od pojedinih akcenata može naći u inicijalnoj, medijalnoj i finalnoj poziciji u riječi.

Kratki se akcent javlja:

– u jednosložnim riječima: *brät, pöp, sî(t) inf., vëť, vřx, znà(t)*

– u inicijalnome slogu dvosložnih riječi: *cësti DLpl., ìskra, kòñix Gpl., pöžar, trëťi, ùxa Gsg.*

– u inicijalnome slogu višesložnih riječi: *jëmomo 1pl. praes., ‘imati’, kùľicu A sg., ògrada, vîlica ‘rašljasti manji kolac za podupiranje (ob. trsova)’, ùzbydo, zëñulo pr. r. n. sg. ‘propupati’*

– u medijalnome slogu višesložnih riječi: *bubrîzi NVpl., kupùsa Gsg., linîji pr. Nsg. m. comp., odvëla, putûjemo, rōđila pr. r. f. sg. ‘raditi’*

– u finalnome slogu dvosložnih riječi: *krōjî NVpl. ‘kralj’, potòk, prodà(t), starà pr. Nsg. nedor. f., vîñù DLsg., zovë 3sg. praes.*

– u finalnome slogu višesložnih riječi: *glavōrù DLsg., rešetò, slizinà, straxotë NAVpl., uberî 2sg. imper., ubîvã(t)*

Dugi se silazni akcent javlja:

– u jednosložnim riječima: *kûs ‘komad’, mlôd, skrôz, šëst, vrîť Gpl., žûč*

– u inicijalnome slogu dvosložnih riječi: *glôda Gsg., lôzje ‘trsje, vinograd’, ôgña Gsg., tēnda ‘tvrdo platno za natkrivanje (npr. broda, terase i sl.) kao zaštitna od kiše, sunca i sl.’, tîstøn Isg., znômo*

– u inicijalnome slogu višesložnih riječi: *brîzgodu 3pl. praes. ‘1. puniti se mlijekom (o vimenu); 2. izbijati snažnim mlazom’, bûmbite 2pl. praes. ‘neumjerenost uživati alkoholna pića (ekspresivno)’, jôncima DLIpl., jônčevina ‘janjetina’, pôn timo 1pl. praes., rûsula ‘ruža’*

– u medijalnome slogu višesložnih riječi: *korčulônski, lupëština, narônče NAVpl., priprôvan pr. t. Nsg. neodr. m., pulēnta ‘1. kukuruzno brašno (koje je spremno za kuhanje); 2. jelo od kuhanoga kukuruznoga brašna, palenta, pura’, večêrña ‘predvečernji/večernji crkveni obred s pjevanjem psalama’*

– u finalnome slogu dvosložnih riječi: *ápôn 1sg. praes. ‘uhvatiti, uloviti’, divjî, kršjê ‘suho polomljeno granje’, lešô 3sg. praes. ‘skuhati (u vodi)’, pletên, timbrôn ‘na kojemu je pečat, pečaćen’*

– u finalnome slogu višesložnih riječi: *gospodîn, izdřžô pr. r. m. sg., paritôn ‘pripremljen, pripravljen’, podivjôn 1sg. praes., polûdî pr. r. m. sg., zafumôj 2sg. imper.*

Neoakut se javlja:

– u jednosložnim riječima: *dîl, jô, jôj Gpl., grôn Gpl., nôs zamj. Gpl., pût*

– u inicijalnome slogu dvosložnih riječi: *crikva, kûpjén pr. t. Nsg. neodr. m., pãdo 3sg. praes., plāmik, prôzan, svëti*

– u inicijalnome slogu višesložnih riječi: *grōdite* 2pl. praes., *lāstavic* Gpl., *pētega* br. red. Gsg. m., *pītodu* 3pl. praes., *rātovo(t)*, *šīrimo* 1pl. praes.

– u medijalnome slogu višesložnih riječi: *krštēne*, *naprēgnemo*, *obecōne*, *opānak*, *pojūbiš* 2sg. praes., *rastōpon* 1sg. praes.

– u finalnome slogu dvosložnih riječi: *brojī* 3sg. preaes., *gorīn* 1sg. praes., *kozē* Gsg., *lovōč* ‘lovac’, *nofīx* Gpl., *prodōn* pr. t. Nsg. neod. m.

– u finalnome slogu višesložnih riječi: *debelīn* 1sg. praes., *kokošē* Gsg., *makarūn*, *postolōr*, *šezdesē(t)*, *urodī* 3sg. praes.

3.2.2. Distribucijsko se ograničenje odnosi na vokal *a* pod kratkim akcentom koji, u principu, ne može stajati u inicijalnome ili medijalnome slogu. Isti se u tim slučajevima dulji i dolazi pod neoakutom: *bāčva*, *dobivāla*, *gāfe*, *kālež*, *lopāta*, *mřšāva* pr. Nsg. neod. f., *osakātiš* 2sg. praes., *prodovāli*, *rāme*, *stāvi(t)*, *zaglādimo*, *žerāva*. Riječ je o relativno mladoj pojavi koja se odvila u posljednjih dvjestotinjak godina. Takav je tip duljenja u najvećemu broju slučajeva sustavan jer se odnosi na svako nefinalno *ä* (osim u futurskim oblicima tipa *kumovāfemo* i sveza tipa *sestrā_je*), no nađe se izoliranih primjera (pretežito posuđenice ili novije riječi) u kojima duljenje nije provedeno, npr. *jāxta*, *kvāka*, *māslac*, *slādoled*, *zgrāda* (usp. 1.2.3.).

3.2.3. Prednaglasne su duljine stabilne. Prednaglasne se duljine javljaju ispred kratkoga i dugosilaznoga akcenta:⁷

– pred kratkim: *bogatōšī* NVpl., *gōrkā* pr. Nsg. neod. f., *izlēžē* 3sg. praes., *sedīmō* 1pl. praes., *sūdāc*, *tūčēn* 1sg. praes.

– pred dugim silaznim: *nadaxnūlō* Gsg., *nīsōn*, *nōrōd*, *rōžōn*, *smēčī* pr. r. m. sg., *uskrsnūtē*

3.2.4. Zanaganasne su duljine gotovo u cijelosti nestale. Međutim, iznenađuje činjenica da su one u nekoliko slučajeva potvrđene: *komōricē* Gsg. ‘sobica’, *līzē* 3sg. praes. ‘gmizati, plaziti, puzati’, *mūžōn* Isg., *pūpē* Gsg. ‘1. mekani dio kruha; 2. pozicija mesa bez kosti’, *šūmōn* Isg. Za bračke čakavske govore Šimunović (2009: 31) bilježi: »Iza naglaska sve su se dužine pokratile, osim u selačkom govoru gdje se fakultativno ostvaruju, ali ne izrazito.«⁸ Interesantna je, pak, ranija Hrastina opservacija (1940: 30). Naime, »svi brački govori, koji više koji manje, koji jače koji slabije, poznaju dužinu ne samo neposredno pred akcentom, što je osobina celoga ovog ostrvlja [Brača – Hvara – Visa, op. autora rada], nego i iza akcenta, a osobito u instr. jd. imen. m. i ž. roda sa” i ^ akcentom na prvom slogu« te notira primjere poput *rībōn*, *sīnōn*, *slīvōn*, *zūbōn* itd. No, na drugim ih

⁷ U obilatome se materijalu pronašao svega poneki primjer s teškim slijedom duljine i neoakuta, npr. *rēstū* 3pl. praes.

⁸ Prema najnovijim istraživanjima za zanaganasne duljine znaju mjesta Selca i Novo Selo, a dijelom i Povelja (Šprljan 2015: 36).

mjestima u radu ne bilježi. Izuzmemo li ovdje skupinu selačkih govora (Selca, Novo Selo, Povelja i selački zaseoci), u ostalim se bračkim čakavskim govorima zanaglasna duljina izgubila (npr. Milna, Ložišće, Sutivan, Donji Humac i dr.). Ostatci zanaglasnih duljina u boboviškome govoru u najstarije čeljadi potvrđuju Hrastinu tezu, odnosno izgledno je da su se one počele kratiti za/nakon Hrastina vremena.

3.3. Ostale napomene

3.3.1. Preskakanje je akcenta na proklitiku, tj. neoslabljeno pomicanje akcenta, u načelu frekventno: *dò Boga*, *iz grla* (ali i *niz grlo*), *òl stroxa*, *pòd oko*, *pòl more*, *pùl poja*, *ù bròd*, *ù deset*, *ù grlo*, *ù xlod*, *ù postiju*, *ù ruke*, *ù ruku*, *ù vodu*, *ù zemju*, *ù zid*, *ùz nos*. Akcent može preskočiti i na veznik, npr. *trstìpet*, *trstìosan*. U manjemu broju primjera akcent preskače na negaciju *ne*, npr. *ně smìn*, *ně vajo*, *ně znon*.

3.3.2. Interesantna su i nerijetka pomicanja akcenta na prijedlog uz duljenje prijedložnoga sloga: *nā dvo*, *nā misec*, *nā nos*, *nā postiju*, *nā vodu*, *zā dvo*, *zā ništa*, *zā nogu*, *zā ruku*, *zā vrot* (ali i *na glòvu*, *na trī*).

3.3.3. Kod nekih se zamjeničkih oblika na prijedlogu javlja neoakut: *nō te*, *ū se*, *ū te*, *nō me*, *nō hé*, *zō me*.

3.3.4. Enklitike u izvjesnim slučajevima mogu preuzeti akcent: *če tè ti mēso od kokōš?*; *če sàn kopô*, *finìlo je*; *ne bīš tī smòkov*; *onà ti ne bī znāla starīnske rīči*; *znōš ku nān je pòp?*.

3.3.5. Kako je gore spomenuto, sekundarni slijed prednaglasne duljine i neoakuta veoma je usamljen u opserviranome govoru. Frekventni su oblici bez prednaglasne duljine tipa *glově*, *xroně*, *juxě*, *strujě*, *trově*, *tugě*, *zimě*, odn. *glovōn*, *rukōn* itd. Tu je, izgleda, ako je suditi po likovima poput *trově* (upravo prema prednaglasnomu *o*), duljina bila unesena, pa onda izgubljena. Navodim da se rijetko može čuti poneki primjer u kojemu se sreće slijed prednaglasne duljine i dugoga silaznog akcenta, no riječ je obično o novijim prinovama, npr. *antēnē* Gsg.

3.3.6. Ujednačen je neoakut na osnovi u likova poput *drūštvo*, *gūbno*, *pīsmo* (usp. Kapović 2015: 421–424).

3.3.7. Kao i nizu drugih bračkih čakavskih govora, i ovomu je govoru svojstveno dobro čuvanje oksitoneze. Iznimna se dezoksitoneza može susresti u *a*-osnova. Pored, primjerice, *grōnā*, *lūkā*, *rūkā*, *srīdā*, *trūbā*, *žūpā* itd., čujemo *klūpa*, *rīka* (usp. Kapović 2015: 718–726). Ipak, važno je pripomenuti da *klūpa* nije domaća riječ i rabi se jedino u značenju ‘školska klupa’, inače je redovito *bānak*, dok se imenica *rīka* i ne govori jer Brač ne poznaje rijeke.

3.3.8. U sufiksu *-išće* pretežito se sreće kračina: *doxòdište, godišće, ali kopišće*. Fluktualan je akcent u nazivu susjednoga mjesta, pa čujemo *Lòžište* i *Ložišće*.

3.3.9. Kod *e*-glagola u prezentima je kračina: *berèn – beremò, cvatè, muzemò, nesè, pečèn – pečèš – pečetè, perè – peremò, zovèn – zovèš – zovemò – zovetè* itd.

3.3.10. Redovito je duljenje u zamjenica *mōj, tvōj, svōj*.

3.3.11. U pridjeva je na *-āv* posvjedočena stara duljina, npr. *bīšov, lèlov, lājov, mùsov, rùdov, žìlov*. U pridjeva na *-ast* stoji kračina, npr. *bènast, lùdast, pùpast*.

3.3.12. Inovativniji je akcent u tipu *počèla, popìla, prolìla, vazèla* itd.

3.3.13. Uobičajene su akcenatske forme *mène G, mèni D*.

3.3.14. Glede kompenzacijskoga duljenja kod sufikasa **-bje* i **-bstvo* (usp. Kapović 2015: 588–593), ovjereni su primjeri: *ītè, pītè, smetè, uskysnūtè* pored *porojène, pròne, vesèlje, zdròvje; bogāstvo, ditīnstvo, prijatèlstvo, proklèstvo*.

3.3.15. Duljenje je pred sonantom u terenskome materijalu markirano u nizu primjera, a rezultat je dugi silazni akcent, kako se očekuje na ovome području. Primjeri su duljenja u finalnome slogu: *dīm, gnōj, gospodīn, gotòv, gròm, gòl, jesòn, kabòl, kròv, mrtòv, pakòl, papòr, posòl, pùn, ròj ‘raj’, rōj ‘roj’, sīr, stòr, tovòr, vòl* (ali *cār*). Ističem i primjere: *divòjka, pokòjnik, sùnca, zapòntit, zdròvje* itd. Interesantna je kračina u *kòrnski, žènski* (usp. *žènsko* ‘žena’), no kod akcentiranoga *-i* (stara n. p. *c*) zabilježeno je *popovskī, rajskī, zemalskī/zemajskī*.

3.3.16. Osim predsonantskoga duljenja govor zna za duljenje ispred zvučnih konsonanata koje također rezultira dugim silaznim akcentom: *bòb, bubrīg, grèb, gròzje, obìd, obròz, pròg, slòb, sūsìd*.

Ovamo je dobro spomenuti pojedine primjere tipa *grìzla, ugrìzla; lègla, zalègla* (m. r. *lèga*), *mògla, mòglo, pomògla* (m. r. *mòga*, ali i *mòga*); *mùzla, pomùzli*. Tu, dakle, nije registrirana kračina kako se očekuje, pa je očito da su i ovi nalazi zahvaćeni duljenjem pred zvučnim konsonantom i unatoč tomu što ovdje izvorno nije bilo poluglasa.

4. Zaključak

U radu je na fonološkoj ravni opisan govor bračkoga sela Bobovišća, koji dosad nije bio zasebno istraživani, time ni opisan ni na jednoj jezičnoj ravni. Rezultati su ovoga istraživanja ukazali na prisuće mnogih jezičnih posebnosti koje su očekivane u čakavskim govorima otoka Brača. Među glavnim se značajkama ističu: vokalski sustav sa šest vokala u dugim (*ī, ē, ā, ō, ō, ū*) i šest vokala u kratkim slogovima (*i, e, a, o, ō, u*); kratki *r* u funkciji silabema; ikavski odraz jata uz nekoliko ustaljenih ekavskih formi; vokal *a* (odnosno *o*) kao rezultat šva; poneki primjer čakavske jake vokalnosti; vokal *u* kao rezultat *l̥* i *o*; dvostruk

razvitak staroga *e*; tri poznata primjera s izmjenom sekvence *ra* u *re*; lik *grêb*; konsonantski sustav sa sedam sonanata i šesnaest šumnika, od toga perifernim fonemom *đ*; odsuće fonema *ž*; stabilni fonem *x* i *f*; obilat broj primjera s razvojem *j* u primjera tipa *měja*, uz rijetko *đ* ili *dj*; tipični čakavski *t*; šćakavizam; skup *jd* u primjera tipa *izōjde*; zamjene *l > j* i *m > n*; čuvanje finalnoga *l* u svima kategorijama izuzev u jednini muškoga roda glagolskoga pridjeva radnoga; rasterećenje napetosti u rubnim zonama sloga; kontaktne i distantne asimilacije, kontaktne i distantne disimilacije, metateze i sl.; inventar prozodema s trima akcentima: kratki (*ä*), dugosilazni (*â*), neoakut (*ã*) te nenaglašena kračina (*ã*) i nenaglašena duljina (*ã*); duljenje *ä > â* u nefinalnome slogu; prednaglasne duljine; zanaglasne duljine u reliktima; neoslabljeno pomicanje akcenta; duljenje pred sonantom; duljenje pred zvučnim konsonantom. Recentni utjecaji koji dotiču mnoge mjesne govore jamačno nisu uznapredovali i ugrozili strukturu današnjega boboviškoga govora. No, s obzirom na sve manji broj izvornih žitelja i doseljenike, a s druge strane i na jaku globalizaciju i ostale novije nanose s različitih strana, pitanje je kakvu bi sliku pokazalo istraživanje već za nekoliko godina.

Ogledi govora

J. T. (1930. – 2016.)⁹

A filônci su bîli po selù vûda. Ondâ ïmomo dvî vòde, tâmo gòre je bîla na vû bôndu vodâ za bëštije, a vâmo na vû bôndu za pît – lîpo zatvòrena i bucôl. Ondâ su bîli, tò se nî smîlo koñè pojît. Ondâ jedôn – Zôro su ga zvôli – ïša je pul Milnê, a filônci su bîli nã vodu. Uzjâxo je na kobîlu dôma, kobila je pròšla mimo vòdu, nête da grê nãpri jerbo je žêdna. A ondâ tòl su bîli filônci i svè tò glèdodu. A ondâ mu onî govòridu: »Skîni se!« Da jê žêdan ga pîtodu... da jê. „Tâmo stâni!« Ukolâli sîť vodê, kobila se napojîla, »Sâd uzjâš, nêteš se nãpî!« A čò? Kobîlu su napojîli, a nêmu nîsù dôli ni kãpje. »Imô si vòdu tâmo, jêmoš vòdu dôma, bîšeš pît! A nê kobîlu pul Milnê da ti grê žêdna!« Bîlo je svèga prîn.

J. T. (1930. – 2016.)¹⁰

Bî je jedôn marangûn, tòl dôle tà vèlo kûfa, dôle. Tò je bî marangûn, likôr i veterinôr. Bî bi naprâvi rûke ka bi kò islomî. U crîkvu na jedôn oltôr – òn je têga mejkô naprâvi unûtra u oltôrù... a veterinôr je bî. I ùvi mi je nãpame. Bî san mòli i dôša jedôn, bîž iz Gòrnega Hünca. Jelnù kobîlu da lîči po Bròčù i svûda, da je ne mòge nîkòr izlîči. Dòve je tû kobîlu, bîla bãš nedîja. Ondâ je prglèdo, žerâla je i svè tò, i govòri: »Pòj dôma i obîdvoj i pòsli donesî motîku, iskopâteš ñu jãmu«.

⁹ *filânac* – porezni službenik, financ; *bucôl* – kruna na otvoru nakapnice; *ukolât* – zgrabiti sudom vodu (npr. iz cisterne); *sîť* – vrsta limenoga (danas i plastičnoga) suda za vodu; *kãpja* – kap, kaplja.

¹⁰ *marangûn* – drvodjelac, stolar; *islomî(t)* – slomiti; *mejkô* – mnogo, puno, dosta; *nîkòr* – nitko; *obîdvo(t)* – ručati, objedovati.

A ɔn ga glêdo. »Tâmo je odvedī, tɔl i tɔl, iza grɔbjo«. I ɔn je odvê. Dôkle je dôša, onâ krepâla. A svûda je xodī po vetrinôri̯ma, a ništa. A ɔn dôša u nêga i ɔn mu je tɔ rêka. Kobîla je krepâla. I čovik je iša fâ.

E. T. (1932. – 2022.)¹¹

Jô san ùvi prîn po Mĭnôj xodĭla. ɔn je bĭ sôdĭ zêje, kâule, kupûsa... po na glôvu nosĭt, a zatŕnĭla glôvâ po bi bĭla vâko kŕtɔl išâla bokĭn da mi bokĭn odâxne ovò. A bĭla bi uĭinĭla spâru, spâru za xĭti pol kŕtɔl. Po bi bĭla išla u Mĭnû prodôvâ. Nânoge. A ùvi mi je nâpame, jelnû têtû san kûpĭla. Kilò salôte – jelnû têtû san kûpĭla. Ondâ je bĭlo butĭgi ol sūdĭx. Ovòka je têtâ – nôvo novcôta. Mâlo se čò upotrĭbila. Nôvo novcôta je. Kilò salôte – ùvi mi je nâpame. Bĭlo je skûpo i zêje i svê. Nĭsmò imâli s kĭn čò kûpĭ, ondâ biš bĭ prôdo zêjo, ondâ biš bĭ čagò kûpĭ vâko... Mûkû, brâšno, ondâ bismo kôp vodê xĭtili, ondâ izmeju rûk vâko, tɔ smo zvôli mŕvice, po bismo bĭli iskûxoli. Nĭ bĭlo Ŧikolĭno kakò sâda, nego bi bĭla popŕžila mukê i kûxola nĭma ùjutro.

E. T. (1932. – 2022.)¹²

Vɔl je bĭ jedôn, nêteš tĭ znâ, Bĭrnê. Znôš Bĭrnû? Potêzò je zvòne, tûka ũre... ũre. Jô mĭslin da je jòš vêženo. Bĭ bi... bĭ bi beštimò. »Ma kakò te nĭ srôm« – jô govôrin. Ma nĭ tɔ lĭpo, nĭ tɔ koltûrno čû! »Čûješ, muĭi, u potrĭbi ka beštimòš – nĭ grĭx«. Da ka se u potrĭbi beštimò, da nĭ grĭx. Ka je ùmŕ, isprôznĭ je selò. Svûda je bĭ – ùvik je bĭ: sâ je ovòd, sâ je nâ mɔre, sâ u Lôžište, sâ u Milnû... Imò je ovòc, jòš mu je bĭla mât žĭvâ i otâc po bi xodĭ u pâšu. Išâ bi pûl mɔra ôcima, a vròtĭ bi se otâmo ozgôr. Kô tɔ znô... Bĭ bi obòša š nĭma svê.

J. T. (1930. – 2016.)¹³

Bĭli dvò prĭjateja – ɔn je jemò prôjca, jô nĭmon. I sâ te ga ɔn ubĭ. Ondâ zvò nêga... da ga pomòže ubĭ. I ɔn iša, pomòga mu i govôri: »Sâ nê znon đĭ tu ga obĭsit, vâ da se cĭdi jelnû nôć«. A ɔn govôri: »Sâ je bokĭn burinêta«, govôri, »nôjbbòje ti ga na vròta ol konòbe obĭsi. I lĭpo ùjutro se ustâni nâvrime, iskrêni ga i vĭĭi da su ti ga ukrêli«. Tò je mŕj pokòjan otâc mi prĭĭĭ. I tâko ovĭn čovik uĭinĭ, obĭsi ga, a vĭ ĭe mù je rêka da ga obĭsi na vròta, ɔn mu ga je ukrê u noĭĭ. I rêka mu je da nekâ ùjutro vĭĭe da su ga ukrêli. A ɔn ùjutro govôri: »Upôlĭli su mi prôjca, ukrêli su mi prôjca«, a vĭ mu govôri: »Tâko, tâko, ùvi govori da su ti ga ukrêli. „Ma ukrêli su mi ga«. Nĭ tĭ dât zâdobit ovĭn ĭê dôša š nĭn, da su mu ga ukrêli jerbo mu ga ukrê ɔn. Prîn je bĭlo svêga... svâšta.

¹¹ *kâul* – cvjetača; *kŕtɔl* – vrsta okrugle pletene košare; *išâ(t)* – podignuti; *spâra* – podložak od tkanine koji se stavlja na glavu ispod tereta; *têtâ* – vrsta metalne posude za kuhanje; *butĭga* – trgovina, prodavaonica; *bokĭn* – 1. malo; 2. štogod, nešto; *mûkâ* – brašno; *Ŧikolĭno* – vrsta žitne kašice, Čokolino.

¹² *zvôn* – zvono; *beštimâ(t)* – psovati; *mât* – mati, majka; *ozgôr* – odozgo.

¹³ *burinêt* – blag sjeveroistoĭni vjetar; *upôlĭ(t)* – fig. ukrasti; *zâdobit* – po pravu, po pravdi (*ne dâ(t) zâdobit* – ne popuštati, ustrajati u svojemu mišljenju).

Literatura

- Finka, Božidar. 1971. Čakavsko narječje. *Čakavska rič*, 1/1–2, Split, 11–71.
- Galović, Filip. 2012. Fonološke značajke govora Milne na otoku Braču. *Čakavska rič*, 40/1–2, Split, 231–267.
- Galović, Filip. 2014. Govor Donjega Humca. *Jezikoslovlje*, 15/2–3, Osijek, 231–267.
- Galović, Filip. 2016. Stjepan Pulišelić i *Glos sa škrop*. *Čakavska rič*, 44/1–2, Split, 141–176.
- Galović, Filip. 2017. Fonološki sustav prazničkoga govora. *Fluminensia*, 29/2, Rijeka, 91–109.
- Galović, Filip; Valerijev, Pavle. 2021. *Rječnik govora mjesta Ložišća na otoku Braču*. Zagreb: Hrvatsko katoličko sveučilište.
- Galović, Filip. 2023. Iz bračke čakavštine: o govoru mlađih. *Širinom filološke misli. Zbornik u čast Diani Stolac*. Ur. Morić-Mohorovičić, Borana; Vlastelić, Anastazija. Zagreb – Rijeka: Hrvatska sveučilišna naklada – Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet, 158–174.
- Hraste, Mate. 1940. Čakavski dijalekat ostrva Brača. *Srpski dijalektološki zbornik*, 10, Beograd, 3–66.
- Kapović, Mate. 2015. *Povijest hrvatske akcentuacije. Fonetika*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Lisac, Josip. 2009. *Hrvatska dijalektologija 2: Čakavsko narječje*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Lukežić, Iva. 2012. *Zajednička povijest hrvatskih narječja. 1. Fonologija*. Zagreb – Rijeka – Čavle: Hrvatska sveučilišna naklada – Filozofski fakultet u Rijeci – Katedra Čakavskog sabora Grobnišćine.
- Lukežić, Iva. 2015. *Zajednička povijest hrvatskih narječja. 2. Morfologija*. Zagreb – Rijeka – Čavle: Hrvatska sveučilišna naklada – Filozofski fakultet u Rijeci – Katedra Čakavskog sabora Grobnišćine.
- Moguš, Milan. 1977. *Čakavsko narječje. Fonologija*. Zagreb: Školska knjiga.
- Šimunović, Petar. 2009. *Rječnik bračkih čakavskih govora*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Šimunović, Petar. 2011. *Čakavska čitanka*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Šprljan, Nataša. 2015. *Opis govora Selaca na Braču s posebnim naglaskom na akcentuaciju (u usporedbi s okolnim mjestima)*. Doktorski rad u rukopisu. Zagreb: Filozofski fakultet.

The phonological system of the local dialect of Bobovišće on the island of Brač

Summary

Although the local dialect of the village of Bobovišće has been mentioned in previous summary studies by Hraste and Šimunović, and the overwhelming number of its linguistic features coincide with those of the Brač Čakavian local dialects as a whole, it has not been researched so far, and thus not been described separately on any of the linguistic levels. The article presents the results of research into the phonological system of Bobovišće, a South Čakavian local dialect of the western part of the island of Brač, based on recent field research.

Ključne riječi: govor Bobovišća, Brač, fonologija, južnočakavski dijalekt, čakavsko narječje

Keywords: local dialect of Bobovišće, Brač, phonology, South Čakavian dialect, Čakavian

